

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad

Nr. 3 August 2006

Slamrebjerg-skatten fra Bornholm

Renæssance

Møntfund i Skanderborg

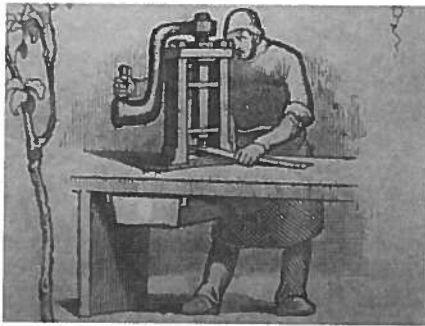
Møntproduktion i 1800-tallet

Mønttegninger fra Christian VII's tid

H.C. Andersen mønt

Kongres i Stolberg

Silphium-mønter

Nyfundne illustrationer af møntfremstilling – her udstandsning af blanketter. Se side 103.

Tværfaglig kongres om møntproduktion i nyere tid

Af Michael Märcher

Byen Stolberg i det sydøstlige Harzen har i tidens løb været hjemsted for fire møntsteder. Fra disse er dele af udstyret og enkelte maskiner bevaret. De originale dele, hvoraf de ældste er fra 1300-tallet, samt nybyggede kopier af maskiner – blandt andet en møntpresse og et møntvalseværk – er udstillet i museet *Alte Münze*. Museet ligger i en meget smuk bygning, der efter sin opførelse i 1500-tallet husede byens møntsted mange år frem. I museet er der indrettet et lille møntsted, som det nogenlunde så ud i anden halvdel af 1700-tallet i Stolberg.¹ Parallellerne til f.eks. de dansk-norske møntsteder er mange, da maskinerne og udstyret grundlæggende var af samme type. De dansk-norske møntsteder havde dog tilsyneladende generelt større bygninger, mere udstyr og flere maskiner samt anden drivkraft end blot mennesker.²

Stolberg er efter sigende byen med Tysklands smukkeste bindingsværksgade. Byen gav gode rammer for *Interdisziplinäre Tagung zur Geschichte der Neuzeitlichen Metallgeldproduktion*, der løb af stablen 2.-4. april 2006. De to primærarenaer var *Alte Münze* og Stolbergs flotte rådhus fra 1454. Kongressen havde cirka 120 deltagere og var arrangeret af *Numismatische Kommission der Länder in der Bundesrepublik Deutschland* og *Braunschweigische Wissenschaftliche Gesellschaft*. Den var støttet af forbundsstaten Sachsen-Anhalt i samarbejde med den Internationale Numismatiske Kommission (INC). INCs bestyrelses deltagelse betød, at kongressen udover det tværfaglige tilsnit også fik et internationalt præg. Udover INC-bestyrelsesmedlemmerne var der få deltagere fra Belgien, Schweiz, Østrig og Danmark.

Kongresprogrammet var tæt besat, og i alt bød kongressen på 25 indlæg/foredrag af varierende længde samt diverse relevante rundvisninger og et enkelt bjergværksbesøg. I *Alte Münze* var der naturligvis især fokus på det indrettede møntsted med maskiner og udstyr – specielt når møntpressen var i drift. *Alte Münzes* udstilling *Münztechnik auf Münzen und Medaillen* tiltrak dog også opmærksomhed. Udstillingen bestod af cirka 200 mønter og medaljer fra Richard Peterhänsels (Plauen) imponerende samling på cirka 800 mønter og medaljer med mønt- og medaljefremstillingsmotiver.

Kongressen var efter undertegnede opfattelse særdeles vellykket. I det travle kongresprogram var der mange interessante indlæg, her kan og skal blot enkelte fremhæves:

- *Elke Bannicke* (Berlin) havde på baggrund af stempelsamlingen i Montkabinetet i Berlin arbejdet med møntstemplets udvikling. De internationale perspektiver i den opstillede typologi var tydelige.³
- *Hubert Emmerig* (Wien) havde arbejdet med og sammenlignet otte 1500-1600-tals inventarlistes over habsburgske møntsteder. Lighederne m.v. med bevarede danske møntstedsinventarlistes fra 1700-tallet var slående.⁴
- *Dietrich Lücke* (Nauendorf), der blandt andet er møntmester, når der præges mønter i *Alte Münze*, fortalte om den berømte Stolbergmøntmester Johann Jeremias Gründler (1705-1750). Dietrich Lückes forskning i møntmestre i Harzen er ud fra et dansk-norsk perspektiv særdeles interessant. Påvirkningen fra Harzen af møntvæsenet, møntstederne og møntpersonalet i Danmark-Norge var ofte betydeligt f.eks. ved etableringen af Montem i Kongsberg.⁵

bolsk billede på menneske. Møntbilledet kan i høj grad å ser man den tydeligt ud-kygge' og 'herre', hvorefter hvem der er hvem. værk af en af Danmarks kongelige Mønt. Eller som r man rigtig kan glæde sig detaljer – 200 kroner! Verturligvis noget dyrere. er kontant ved indkøb kan endende byttepenge i disse n turist til Danmark, så brug i får mønter i hånden. Hvem næste gang et værk af en af dende kunstnere!

JSJ

- *Monika Lücke* (Halle) holdt foredrag om organisationen, ansvarsfordelingen o.l. på møntstedet i Stolberg i anden halvdel af 1700-tallet. For undertegnede var det overraskende, hvor meget forholdene i Stolberg mindede om de nogenlunde samtidige forhold på møntstedet i Altona. Ganske vist var Altonamønten større og ikke en forpagtningsmønt⁶, men med hensyn til ansvarsfordeling, organisation m.v. var denne ellers næsten som møntstedet i Stolberg.⁷
- *Henner R. Meding* (Bergisch Gladbach) talte om blanketjusteringens udvikling fra middelalderen til 1900-tallet med god inddragelse af teknologihistoriske elementer. Parallellerne til udviklingen i Danmark-Norge var umiddelbar, og generelt er justering et i litteraturen lidet behandlet område. Undertegnede venter spændt på, at Henner R. Meding udgiver sin bog om møntfremstilling senere i 2006.⁸
- *Romedio Schmitz-Esser* (Hall i Tyrol) talte om indførelsen af valseprægningen i Hall i 1560-70'erne, og om hvorledes prægeteknologien fra Tyrol blandt andet blev udbredt til en anden del af det habsburgske rige; Spanien⁹ – og derfra til Sydamerika. Den interessante historie om den usædvanligt hurtige spredning af den nye møntprægningsteknologi til størstedelen af Europa fik endnu et par facetter i Romedio Schmitz-Essers spændende indlæg. For forståelsen af udviklingen i den dansk-norske møntfremstillingsteknologi er den omfattende teknologiudveksling i Europa generelt både vedkommende og nødvendig. Allerede i 1579 blev de første mønter valsepræget i Danmark. Valseprægningsteknologien kom til Danmark via Danzig.¹⁰

¹ Lücke, Monika & Dräger, Ulf: "die Mark zu 13 Reichsthaler und 8 Groschen hehalten werde". *Die ALTE MÜNZE in Stolberg (Harz)*, (Leipzig, 2004).

² Foruden mennesker som drivkraft udnyttede Mønten i Kongsberg vandkraft, og Mønterne i Altona, København og Rethwisch supplerede menneskekræfterne med hestekræfter, der primært blev anvendt til at drive valseværker.

³ Bannicke, Elke: *Münz- und Medaillenstempel, Modellen, Proben, Fälschungen. Die Sammlung des ehemaligen Stempelarchivs der Berliner Münze in Münzkabinett*, (Berlin, 1999).

⁴ Märcher, Michael, upublicerede undersøgelser, 2005-2006.

⁵ Ronning, Bjørn R.: *Den Kongelige Mynt 1628-1686-1806*, (Østerås, 1986), s. 106ff.

⁶ Mønten i Altona var dog bortforpagtet 1786-1792.

⁷ Lücke, Monika: "Hochsicherheitstrakt" Münze. Die Alte Münze Stolberg (Harz) als Produktionsstätte in der archivalischen Überlieferung, *Hallische Beiträge zu den Historischen Hilfswissenschaften*, vol. 3, (Halle, 2005); Märcher, Michael: *Monten i Altona 1771-1812*, (Kandidatspeciale, historie, Aarhus Universitet, 2005, upubliceret).

⁸ Meding, Henner R.: *Die Herstellung von Münzen. Von der Handarbeit im Mittelalter zu den modernen Fertigungsverfahren*, (Frankfurt am Main, under publicering).

⁹ Ekstraordinært fik Andreas Fitzel (Schwäbisch Gmünd) på kongressens sidste dag 15 minutter til at fortælle om sin næsten færdigskrevne bog, der handler om den hemmelige og dramatiske ekspedition, der fra Hall i Tyrol fragtede valseprægningsteknologien via Italien over Middelhavet til Segovia i Spanien. Bogen udgives af byen Schwäbisch Gmünd i september 2007 og er en slags biografi over medaljoren Peter Hartenbeck (c. 1550-1616). Muligvis får bogen titlen *Von einem wackeren Schwaben, Wundermaschinen, abenteuerlichen Reisen und abertausenden Silbertalern*.

¹⁰ Jensen, Jørgen Steen: Kaspar Goebels Montvalseværk og Danmark (1577-1579), *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 1969, s. 141-147; Jensen, Jørgen Steen: Münztechnologische Verbindungen zwischen Dänemark, Preussen und Sachsen in den Jahren 1577 bis 1585, i Radzimirski, Andrzej & Tandecki, Janusz (red.): *Prusy-Polska-Europa. Studia z dziejów średniowiecza i czasów nowożytnych*, (Torun, 1999), s. 131-141.

Museet Alte Münze i Stolberg

nika & Dräger, Ulf: "die Mark zu 13
r und 8 Groschen beihalten werde".
MÜNZE in Stolberg (Harz), (Leipzig,

annesker som drivkraft udnyttede Mon-
berg vandkraft, og Monterne i Altona,
og Rethwisch supplerede menneske-
ned hestekræfter, der primært blev an-
drive valseværker.

Elke: Münz- und Medaillenstempel,
Proben, Fälschungen, Die Sammlung
ilgen Stempelarchivs der Berliner
Münzkabinett, (Berlin, 1999).

Michael, upublicerede undersøgelser,

bjørn R.: Den Kongelige Mynt 1628-
(Østerås, 1986), s. 106ff.

Altona var dog bortforpagtet 1786-1792.

nika: "Hochsicherheitstrakt" Münze.
Münze Stolberg (Harz) als Produktions-
r archivalischen Überlieferung, Halli-
ge zu den Historischen Hilfswissen-
sl. 3, (Halle, 2005); Märcher, Michael:
Altona 1771-1812, (Kandidatspeciale, hi-
us Universitet, 2005, upubliceret).

bjørn R.: Die Herstellung von Münzen,
Arbeitsverfahren im Mittelalter zu den moder-
nungsverfahren, (Frankfurt am Main, un-
ing).

bjørn fik Andreas Fitzel (Schwäbisch
kongressens sidste dag 15 minutter til
sin næsten færdigskrevne bog, der
den hemmelige og dramatiske ekspedi-
Hall i Tyrol fragtede valseprægnings-
via Italien over Middelhavet til Segon-
n. Bogen udgives af byen Schwäbisch

ptember 2007 og er en slags biografi
oren Peter Hartenbeck (c. 1550-1616).
r bogen titlen Von einem wackeren
Wundermaschinen, abenteuerlichen
ihertausenden Silbertalern.

en Steen: Kaspar Goebels Møntvalse-
mark (1577-1579), Nordisk Numisma-
Medlemsblad, 1969, s. 141-147;

en Steen: Münztechnologische Verbin-
schen Dänemark, Preussen und Sach-
lahren 1577 bis 1585, i Radziminski,
Andecki, Janusz (red.): Prusy-Polska-
dia z dziejów sredniowiecza i czasów
t, (Torun, 1999), s. 131-141.

Museet Alte Münze i Stolberg. Bygningen blev bygget og indrettet til møntsted i 1535.